

Гончарук С. В.,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОСТОРОВИХ ІМЕННИКІВ-АНТОНІМІВ

Стаття присвячена дослідженню частоти просторових іменників-антонімів. Автор аналізує абсолютні частоти членів антонімічних пар за допомогою статистичних методів.

Ключові слова: кількісні характеристики, абсолютна частота, χ^2 -квадрат.

The article is devoted to the investigation of frequent characteristics of spatial nouns-antonyms. The author analyses absolute frequencies of the members of antonymous pairs with the help of statistical methods.

Key words: quantitative characteristics, absolute frequency, χ^2 -square.

У сучасному мовознавстві важко знайти лінгвістичну роботу, в якій взагалі не було б елементарних підрахунків, адже кількісні методи допомагають правильно організувати лінгвістичні спостереження, забезпечити достовірність висновків у науці про мову [2; 4; 5; 6]. Значний інтерес до квантитативних досліджень можна пояснити широким проникненням методів кількісного аналізу в практику лінгвістичних досліджень. Це зумовлено тим, що мова – це ймовірна, а не жорстоко детермінована система, і для її пізнання квантитативні методи, пов'язані з дослідженням частотних, імовірних, градуальних та інших характеристик, не лише бажані, але й необхідні [3].

Застосування кількісного критерію в мовознавчих дослідженнях відоме давно. Такі лінгвістичні поняття як фонетичний закон, продуктивність морфем, критерій спорідненості мов тощо, ґрунтувались певною мірою на кількісних характеристиках, адже мовознавець відчуває, що лише за допомогою кількісного підходу можна одержати нові дані або перевірити набуті знання про лінгвістичний об'єкт. Нагромадження наукових публікацій з квантитативної лінгвістики поставило й перед нами завдання описати іменники-антоніми у кількісних показниках.

Об'єктом даного дослідження обрані антонімічні пари просторових іменників *bottom-top*, *north-south*, *east-west*.

Предметом дослідження є кількісні характеристики просторових іменників-антонімів.

Метою нашої статті є дослідження особливостей функціонування просторових іменників-антонімів у англійських текстах художньої прози за допомогою елементів кількісних підрахунків.

Для вирішення поставленої мети нами була висунута нульова гіпотеза: частота членів антонімічних пар просторових іменників з “активною”, “сильною”, “позитивною” у психологічному плані характеристикою в переважній більшості не перевищує частоту членів антонімічних пар з “пасивною”, “слабкою”, “негативною” характеристикою в текстах художньої прози.

Для підтвердження чи спростування гіпотези нами була зроблена вибірка просторових іменників-антонімів з текстів художньої прози сучасних англійських та американських письменників. Ми аналізували 6 іменників, які увійшли до першої тисячі найчастотніших слів сучасної англійської мови, адже серед лексичних одиниць, які виражають просторово-часові параметри у тексті, вагоме місце займають іменники. І це пояснюється тим, що іменники відносяться до основних, ведучих частин мови, легше й повніше сприймаються свідомістю, ніж інші частини мови [1, с. 371]. Іменники найповніше фокусують особливості слова як двосторонньої одиниці з її номінативною і сигніфікативною функціями і можуть багато дати для вивчення системної організації лексики.

До найбільш елементарних інструментів спостережень за дією статистичних законів, за їх імовірністю, належить частота явищ мовної системи. Частота – головний критерій при класифікації різних мовних явищ, показник спільних чи відмінних ознак при порівнянні одиниць, що досліджуються. Виходячи із частотних характеристик слова, ми можемо судити про його структурні, семантичні, стилістичні та етимологічні особливості. На початку дослідження проаналізуємо абсолютну частоту (кількість уживань тієї чи іншої мовної одиниці в певній вибірці). У загальному масиві зафіксовано 2321 слововживання до яких входять аналізовані іменники антоніми.

Таблиця 1
Абсолютні частоти досліджуваних антонімів

Іменник	Абсолютна частота
top	787
bottom	472
north	350
south	280
east	271
west	161
Всього	2321

Проаналізуємо показники абсолютної частоти кожного досліджуваного іменника, встановивши попередньо зони за частотою.

Крок порогів зон був виділений шляхом поділу на кількість зон (5) різниці між найвищою та найнижчою частотою. Для просторових імен-

ників цей крок становить $125 (787-161)/5$. За виділеними зонами розподілимо досліджувані іменники.

Таблиця 2
Розподіл досліджуваних іменників за зонами по частоті

Зона частоти	Пороги	Прислівники
висока	787-662	top
вище середньої	661-536	–
середня	535-410	bottom
нижче середньої	409-284	north, south
низька	283-158	east, west

Члени антонімічних пар south-north, east-west входять до однієї зони, і лише антоніми top-bottom різняться зонами частотності.

Статистичне дослідження частот можна провести також за допомогою критерію χ^2 (хі-квадрат), який дасть змогу порівняти частоти усіх досліджуваних членів антонімічних пар. За допомогою критерію хі-квадрат можна встановити наявність чи відсутність зв'язку між ознаками, а не її міру. Для визначення останньої доцільно використати коефіцієнт спряженості, у формулу якого входить χ^2 . Показники ступеня розходження і його характер для досліджуваних пар прислівників-антонімів відображені в таблиці 3.

Таблиця 3
Показники критерію χ^2 для досліджуваних іменників

	Іменники	χ^2	Коефіцієнт спряженості
1	top-bottom	4,36	-0,016
2	south-north	115,55	-0,085
3	east-west	49,34	-0,055

Спираючись на отримані результати слід зазначити, що показники критерію хі-квадрат для досліджуваних просторових іменників-антонімів є досить високими (емпіричні величини набагато більші за теоретично очікувані) і вказують на істотне розходження між частотами членів досліджуваних антонімічних пар. Проте показники характеру цього розходження порівняно невеликі й коливаються в межах від 0,016 до 0,085.

Отже, квантитативне дослідження англomовних художніх текстів дало змогу підтвердити факт, що частота є важливим параметром розмежування антонімів. Частота членів антонімічних пар просторових іменників з “активною”, “позитивною”, “сильною” у психологічному плані характеристикою перевищує в переважній більшості частоту еле-

мента пари, що має "пасивну", "негативну", "слабку" характеристику.

Проте, деякі антонімічні пари порушують цю закономірність: частота іменника north значно перевищує частоту протилежного йому за семантикою south. Цей факт можна пояснити специфікою текстів художнього стилю: художня проза описує події, які вже відбулися, звідси й більша частота просторових слів більш віддалених від мовця.

Дослідження кількісної інформації про функціонування одиниць в тексті має перспективний характер для подальших досліджень у курсі лінгвостатистики. Кількісні методи підвищують об'єктивність та достовірність висновків, доповнюють методи якісного аналізу мовлення, яке, якщо не проаналізувати кількісно, не може бути адекватно пізнаним.

Література:

1. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли; [пер. з французької]. – М.: Иностранная литература, 1961. – 394 с.
2. Головин Б. Н. Язык и статистика / Б. Н. Головин. – М.: Просвещение, 1971. – 191 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2006. – С. 394.
4. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Вінниця: Нова кига, 2007. – 264 с.
5. Перебийніс В. С. Статистичні методи для лінгвістів / В. С. Перебийніс. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 169 с.
6. Punch K. F. Introduction to Social Research Quantitative and Qualitative Approaches / K. F. Punch. – London: Sage, 1999.